

МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Шершньова О.А.*

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ АЛІМЕНТІВ В УКРАЇНІ: ВІД ДОРЕВОЛЮЦІЙНИХ ЧАСІВ ДО СЬОГОДЕННЯ

Питання регулювання аліментних зобов'язань батьків і дітей в процесі розвитку і становлення нашої держави є надзвичайно актуальним. На сьогоднішній день, інститут аліментних правовідносин зазнав істотних змін, поповнився багатьма новелами, які потребують детального вивчення. Аліментні зобов'язання - це правовідносини, що виникають на підставі передбачених законом юридичних фактів: домовленості сторін або рішення суду, за яким одні члени родини зобов'язані надати утримання іншим членам, а останні мають право його вимагати. Термін «аліменти» походить від латинського слова «*alimentum*» і означає «харчування, утримання».

В дореволюційній Росії право на утримання визнавалося за дружиною, котру чоловік повинен був утримувати «за станом і своїми можливостями». Цей обов'язок припинявся, якщо дружина не виконувала своїх подружніх обов'язків, зокрема, відмовлялась слідувати за чоловіком. На початку ХХ століття Звід був доповнений ст. 106, у відповідності з якою за дружиною зберігалось право на утримання, якщо вона ухилялась від спільного проживання з чоловіком, з вини якого спільне життя подружжя було визнане неможливим [1, с. 145].

Кодекс законів про акти цивільного стану, шлюбне, сімейне та опікунське право від 1918 року зобов'язував чоловіка після розлучення утримувати свою колишню дружину. Справи про аліменти розглядались відділами соціального забезпечення. Підставою для надання утримання визнавалась нужденність і непрацездатність одного із подружжя. Розмір аліментів у сукупності з іншими доходами отримувача не повинен був перевищувати прожитковий мінімум. У разі смерті платника аліменти виплачувались із його майна, що залишилося [2, с. 52].

В Кодексі законів про шлюб, сім'ю та опіку 1926 року право на утримання недієздатного подружжя було обмежено одним роком з моменту розірвання шлюбу. Зміст аліментного зобов'язання був встановлений законом і не підлягав зміні за погодженням сторін. Підставою виникнення аліментних обов'язків у батьків по відношенню до їх дітей було кровне споріднення, і наявність зареєстрованого шлюбу між батьками не мала значення. Аліментний обов'язок вітчима (мачухи) передбачав утримання і виховання дитини [3, с. 112].

Постановою ЦВК і РНК УСРР від 27 червня 1936 року «Про заборону абортів, збільшення матеріальної допомоги породіллям, встановлення матеріальної допомоги багатодітним» було введено утримання аліментів на неповнолітніх дітей в частковому співвідношенні до заробітку платника: 1/4 - на одну дитину, 1/3 - на двох дітей, 1/2 - на трьох та більше дітей [4, с.309]. Ця норма згодом була повністю відтворена у статті 82 КпШС. Такого способу визначення розміру аліментів не було у законодавстві жодної дер-

* юрист III категорії, що проводить НТР, НДЧ Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Довгерт А.С.

жави, крім СРСР. В даний час він збережений у кодексах Російської Федерації та Республіки Білорусь.

Указ Президіуму Верховної Ради СРСР від 8 липня 1944 року «Про збільшення державної допомоги вагітним жінкам, багатодітним і самотнім матерям, посилення охорони материнства і дитинства» відмінив раніше існуюче право матері-одиначки на звернення до суду з позовом про встановлення батьківства і про стягнення аліментів на утримання позашлюбної дитини. Батько дитини, що не укладав шлюбу з матір'ю дитини, не користується батьківськими правами по відношенню до цієї дитини. Взяття дитини на своє виховання для фактичного батька дитини тягнуло за собою ті ж правові наслідки, які передбачені законом для фактичного вихователя [5, с.72].

Постановою Пленуму Верховного суду СРСР від 4 серпня 1950 року пред'явлення позову про визнання неправильності запису про батьківство передбачалося лише особою, на ім'я якої було зареєстровано дитину. Суди були зобов'язані при розгляді справ про стягнення аліментів, окрім пред'явлення свідцтва про народження дитини, вимагати надання документів для підтвердження зареєстрованого шлюбу між сторонами. В іншому випадку справу припиняли через відсутність у позивачки права на позов [6, с. 91].

В кодексі про Шлюб та Сім'ю 1969 року аліментні відносини також регулювались імперативними нормами права. Стаття 89 КпШС допускала добровільний порядок виплати аліментів на підставі заяви, тобто одностороннього волевиявлення платника, існування якого не виключало права позивача в будь-який час звернутись з вимогою про стягнення аліментів в суд.

В новому Сімейному кодексі інститут аліментних зобов'язань зазнав значних змін та доповнень щодо визначення порядку стягнення аліментів та їх розмірів. Особі, що зобов'язана виплачувати аліменти, надано право визначити питання виплати аліментів за домовленістю з іншою стороною (отримувачем), а норми закону застосовуються у разі відсутності такої домовленості між сторонами. Способи, порядок та розмір виплати аліментів визначаються сторонами, проте, він не може бути меншим ніж розмір аліментів, які б виплачувались за рішенням суду. Аліменти можуть виплачуватись як частка від заробітку та (або) іншого доходу платника; в твердій грошовій сумі, що сплачується одноразово, ін. способами, відносно яких сторони домовились. Розмір аліментів може бути згодом зменшено чи збільшено за рішенням суду за позовом платника або одержувача аліментів у разі зміни матеріального або сімейного стану, погіршення або поліпшення здоров'я когось із них (ч.1. ст. 192 СК) [7]. Згідно ст. 85 КпШС, аліменти на дитину у твердій грошовій сумі могли стягуватись лише за вимогою стягувача. Натомість, за статтею 184 СК, таку вимогу може заявити не лише стягувач, а й платник аліментів [8, с.282]. У ч. 2 статті 182 визначено, що мінімальний розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 30% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку. Якщо ж розмір аліментів, призначений судом у твердій грошовій сумі, менше мінімального розміру, то дитині призначається відповідно до закону державна допомога (ч.3 ст. 184 СК). В тих випадках, коли аліменти не стягувались у зв'язку з розшуком платника або у зв'язку з його перебуванням за кордоном, аліменти мають бути сплачені за весь минулий час. Слід відмітити, що законодавець має на увазі, що стягненню підлягають аліменти не більш як за три роки, що передували пред'явленню виконавчого листа до виконання [7].

Література

1. Свод законов Российской империи. Спб., М., 1916. -Т.10., Ч.1. – С.145.
2. Свод Указов РСФСР. – М., 1917, №10. - С.52.
3. Свод Законов СССР. – М., 1926, № 82. - С.112.
4. Свод Законов СССР. – М., 1936, № 34. - С.309.

5. Ведомости Верховного Совета СССР, 1944г., №37. – С.72.
6. Нечаева А.М. Новый семейный кодекс // Государство и право. 1996. - № 6. – С. 91.
7. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III./ <www.rada.gov.ua>
8. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. – К.: Правова єдність, 2009. – 432 с.